

INTERVENCIÓ DEL PAPA AL CONCILI DE NICEA, PEL P. FRANCESC SAGARRA, S. J., PROF. DE TEOLOGIA EN EL COL·LEGI MÀXIM DE ST. IGNASI, DE SARRIÀ - BARCELONA

Introducció

Del Concili de Nicea sembla que es diuen coses contradictòries: alguns el proclamen com a *model* dels Concilis, d'altres veuen en ell un poderós argument contra del Primat del Papa (1). La veritat es trobarà, com sempre, en el just mitjà. Aquesta justesa, doncs, és la que voldriem ara exposar breument, no amb l'intent de dir coses noves, sinó més aviat amb el de repetir i subrallar consideracions velles; la qual cosa esperem que no desagradarà als nostres lectors, car això en teologia més aviat és una garantia d'encert.

Diguem en primer lloc que, si volguéssim demostrar per la història la realitat del Primat del Papa, no acudiríem sinó molt secundàriament al Concili de Nicea. Altres són els testimonis i fets que ho testifiquen clarament ja des dels temps apostòlics, començant per la intervenció autoritativa de Sant Climent Romà en el restabliment de l'ordre dins l'Església de Corint. De testimoni en testimoni, un dels quals hauria d'ésser el lluminós de Sant Ireneu posant de relleu la "potentior principalitas" de l'Església Romana; de fet en fet, entre els quals no podrien faltar l'actitud decidida de Sant Victor en la qüestió pasqual i la de Sant Esteve enfront del mateix Sant Ciprià i els altres bisbes de l'Àfrica, arribaríem al gran Papa Sant Dionís Romà (259-268), el qual, amb plena consciència del seu poder, acull l'acusació que els egipcis fan d'un home tan eminent, sant i savi, com era Sant Dionís, bisbe d'Alexandria, seu principalíssima de l'Orient, i li demana explicacions, al mateix temps que com a mestre de tot el món marca netament la posició doctrinal de Roma, és a dir, de la veritat, amb una lletra admirable per la seva precisió, simplicitat i sobrietat, on ressalta la seguretat i el serè domini de qui se sent jutge suprem i infalible en les controvèrsies de la fe. Pocs anys després de Sant Dionís, sembla com si durant algun temps es perdés de vista en la història la intervenció del Papa a Orient

(1) Vegeu p. ex. entre aquests últims: Denny E., *Papalism*, c. VIII, *The witness of the council of Nicaea...*, p. 135... (London, 1912). — Puller F. W., *The primitive Saints and the see of Rome*, part. I, lectur. IV, p. 137... (London, etc., 1914). — Cyrillos Macaire, *Rome et l'Orient, La Constitution Divine de l'Eglise*, III, c. I, p. 191, 3.ª ed. (Bernà, 1922).

com a Primat de tota l'Església. Potser va contribuir a aquest eclipsi el que des de la divisió de l'imperi en temps de Dioclecià, l'Orient s'anava desfent de l'Occident i organitzant-se per ell mateix; potser també que hi influís l'haver-hi seus per llarg temps vacants i, si altra cosa no, la mateixa forta persecució que ho espiava i esmicolava tot i volia estroncar precisament en les seves fonts la vida i esperit cristià; recordem, demés, com Dioclecià cremà l'arxiu de la Seu Romana, on tindriem els més autèntics documents per a fer un cabal judici de l'actuació papal en tot el món. Àdhuc així, des del Papa Sant Juli I (337-352), la veu del Papa torna a sentir-se poderosa a Orient, i comença de remarcar-se més visiblement l'actuació eficaç del Papa, fins que arriba a resplendir d'una manera esclatant a Calcedònia, on el gran Papa Sant Lleó I, amb actitud tan serena com potent i sobirana, fa sentir amb tota la seva força als orgullosos orientals que el Pontífex Romà és el Doctor i legislador suprem de la cristianitat, per qui parla el príncep dels apòstols, Sant Pere.

Doncs, el Concili de Nicea s'escau dintre aquell període, entre 270 i 340, en què els documents, almenys els històrics, ens diuen ben poca cosa de la presència del Papa a l'Orient. Durant aquest temps que l'intercanvi entre Roma i l'Orient no sobresurt en la història, i per tant fa molt probable un esmortuïment de relacions, fou quan esclatà el gran conflicte de l'arrianisme. Sembla de primer antuvi que això va ésser una dissort; però, com direm després, a nosaltres ens sembla més bé una disposició admirable de la divina providència. Arrius, segons creuen molt probable autors moderns, començà la seva campanya heterodoxa vers l'any 323; de manera que els esdeveniments es precipitaren més del que es creia abans. Arribà per aquell temps a Nicomèdia Constanti, el primer Emperador cristià i ja senyor únic i sobirà d'Occident i Orient amb motiu de la seva victòria contra Licini. Desitjós de la plena pacificació del seu imperi, posà la seva atenció en la manera de solucionar tau perillós conflicte, que amenaçava pertorbar fonament el mateix ordre públic; i, sia per ell mateix, sia per suggestió d'altres, Constanti va tenir una idea *genial*: va convocar a Nicea un Concili de tots els Bisbes que es poguessin reunir (2). A la primavera, doncs, de 325 es reuniren a Nicea de 250 a 318 bisbes, representant moralment el món catòlic; dos preveres romans, Vitus i Vicens, vingueren també delegats del Papa Sant Silvestre, impedit per l'edat, i ocuparen un lloc eminent, encara que no fou el principal de la presidència. La descripció que fan els historiadors (3) d'aquella memorable i imposant assemblea composta de tan gran nombre de bisbes entre els quals hi havia confessors de la fe, taumaturgs, etc., fa commoure el cor. L'Emperador assistí a les reunions del Concili, s'interessà en les discussions i àdhuc hi intervingué per mantenir l'ordre i la pau. I després que els Pares

(2) Eusebi, *Vita Const.*, III, 17, PG, 20, 1093; ed. Ivar A. Heikel, p. 84.

(3) Eusebi, l. c., III, 7... PG, 20, 1060...; ed. Heikel, p. 80... — Teodore, *Hist. Eccl.*, I, 6, PG, 82, 916...; ed. Parmentier, c. VII, p. 30... etc., etc.

fixaren els documents i posaren la firma, Constantí aprovà la seva tasca i fulminà pena de bandeig contra alguns pocs bisbes que no es volgueren sotmetre.

Aquesta és la història breument contada (4). Sembla, doncs, de primer anuvi, que segons ella, la *convocació* del Papa fou nul·la; la *presidència* del Papa, nul·la; l'*aprovació* del Papa, nul·la. I això en el primer Concili *ecumènic*, reconegut unànimement com a tal, quan per primera vegada es reuneixen l'Orient i l'Occident per a tractar, entre altres, de la veritat fonamental del Cristianisme, la divinitat de N. S. Jesucrist! Com és natural, els heterodoxos fan força en aquest fet de Nicea, i amb més o menys serenitat i mesura (n'hi ha de tots), vénen a dir que la idea d'un poder sobirà del bisbe de Roma damunt tota la cristianitat era una idea exòtica, desconeguda pels Pares de Nicea. Sant Silvestre, diu el relativament moderat anglicà Puller (5), es va portar en tot aquest negoci exactament com s'hauria portat si fos el primer bisbe, és a dir, la primera *dignitat* de l'Església, i res més. Més endavant, encara, va l'anglicà Denny (6), terriblement enemic del papat, a qui la seva hostilitat porta fins a declamacions i accionats no gaire propis de la serenitat científica; i no cal dir res dels heterodoxos liberals més avençats.

Ja hem començat dient que no anem a Nicea a buscar les proves fortes del Primat; però sí que sostenim resoltament que no hi ha res que pugui fer dubtar a qui consideri serenament, amb calma i davant de Déu, com cal en les coses religioses, els punts *essencials*, i enquadri els fets dins la història. Afegim, ara, que el Papat no és una mera fórmula o un conjunt de fórmules escrites des d'un bell principi, com s'escriu un teorema matemàtic; és, més que tot i abans que tot, *un principi de vida*. I com a tal, ha d'anar actuant segons el desenrotllament de l'organisme, tan tost d'una manera, tan tost d'una altra, encara que sempre com a principi vivificant i unificant de l'organisme de l'Església, una santa, catòlica i apostòlica. Però, com que la vida és una realitat rica i enormement complexa, cal una gran finesa d'observació i força de raonament per a no confondre substància i accidents, la vida real i la vida posada en fórmules. Tractant, doncs, de la influència del Papa a Nicea, hem de descobrir l'essència de la seva realitat, i hem de veure aquesta essència *viscuda*, no precisament formulada a manera de tesi.

Destriem, doncs, abans que tot, la substància dels accidents; els drets de què ha d'usar sempre el Papa, i els drets de què pot usar i pot no usar. Dels primers tractarem ara tot seguit; direm també després dues paraules del que és accidental. És tan necessari això, que podria hom pensar d'haver impugnat fortament el Papat, sense haver dirigit cap cop al cor de la qüestió; això passa a l'entusiasta Denny.

(4) Vegeu, demés dels citats, Sòcrates i Sozomen, *PG*, 67; Rufi, *PL*, 21, i altres.

(5) *L. c.*, p. 138.

(6) *L. c.*

I

El dret *essencial*, imprescindible, del Papa en un Concili és la seva *aprovació*. Convoqui o no convoqui; presideixi o no presideixi, sia personalment, sia per delegació, la cosa substancial és que ell aprovi els determinis del Concili, i que de tal manera es necessiti aquesta aprovació, que sense ella el Concili estigui mancat de tota força de regla i llei universal. Si aquesta realitat es salva, qui dubta que totes les altres coses són detalls, que, si no materialment, almenys formalment seran suplerts i completats per l'aprovació papal? En canvi, si hi hagués algun Concili que fos veritablement ecumènic, sense el vot o contra el vot i aprovació del Papa, llavors sí que s'hauria donat un cop mortal a la Primacia del Papa, i puerilment es buscaria si l'havia convocat o presidit, o havia verificada una cosa i altra.

Hi hagué, doncs, a Nicea aprovació del Papa, i no una mera aprovació antecedent i vaga d'allò que es fes, sinó una aprovació d'allò que s'era fet i determinat? O, almenys, hi ha dificultats serioses per a admetre una tal aprovació? Vegem-ho.

En primer lloc, el Papa tingué dos preveres, almenys, per representants. Fixem-nos un moment en aquesta menudència. De cap bisbe no es diu que fos representat en el Concili; solament del bisbe de Roma es fa notar expressament. Es cert que Eusebi diu que demés dels bisbes hi havia també molts preveres, diaques i fins acòlits; però aquests eren acompanyants dels bisbes (7). En canvi els preveres vinguts de Roma eren vertaders representants de Sant Silvestre, i com a tals subscriuen entre els bisbes, i segons sembla el més probable, abans que els mateixos grans bisbes orientals, i únicament després d'Osius, el primer de firmar. Notem, també, que l'exigüitat de les persones, dos simples preveres!, no afavoria molt la menció explícita, de no haver-hi hagut altres *raons especials* per a aquest cas. Doncs heus aquí un mitjà naturalíssim perquè vingués a Nicea el pensament i vot del Papa. El Papa és evident que donà instruccions *particulars* als seus legats, sobretot, tenint en compte que les qüestions cabdals que s'havien de tractar al Concili eren ben públiques i ressonants. Aquells preveres, doncs, facilíssimament podien ésser com a mitjans i instruments de transmissió del vot de Sant Silvestre i rubricar amb l'autoritat pontifícia les decisions de Nicea, quan de fet les subscriviren (8). Disputen els teòlegs si el vot del Papa en el Concili és tan qualitatiu que de si mateix decidís la qüestió, encara que no votessin els altres bisbes. Eminents teòlegs ho afirmen i eminents teòlegs ho neguen. Però tant se val en aquest cas. Perquè, si amb Franzelin, Pesch, Tan-

(7) L. c., III, 8, *PG*, 20, 1061, 1064; ed. Heikel, p. 81.

(8) Vegeu Teodoret, l. c., *PG*, 82, 917; ed. Parmentier, c. VII, p. 30.

querey i altres, hom afirma que no cal que el vot del Papa sigui tal que de si decideixi la qüestió, s'explica sense cap dificultat com els legats del Papa pogueren transmetre el vot de Sant Silvestre. I si es prefereix, amb Billot, Palmieri i molts d'altres, que el vot del Papa al Concili sigui infal·lible, i el dels bisbes ho sigui purament en quant va d'acord amb el del Papa, que ja és d'ell mateix infal·lible, de tal manera que l'únic *subjecte* d'infal·libilitat dintre l'Església sigui el Papa, no ens trobem tampoc amb cap seriosa dificultat; puix que, atesa la publicitat i el ressò de les poques qüestions *fonamentals* que el Concili resolgué, pogué molt bé el Papa Sant Silvestre donar als seus representants instruccions concretes fins "in individuo", diguem-ho així, amb la qual cosa n'hi ha prou per a salvar el vot infal·lible, essencialment personal, del Papa.

I ara vinguem a una altra consideració d'una excepcional importància. Si a Nicea s'hagués confirmat una doctrina, malgrat l'oposició dels legats del Papa; si almenys la doctrina definida no hagués cristallitzat a Roma, sinó que encara fos com a cosa flotant i vaga, o no ben ferma i definida; llavors tindria força l'argument dels contraris. I si veiéssim que el Concili de Nicea sembla que té força des del moment de la subscripció dels bisbes, i que ni tan soïament se'ls acut, als Pares del Concili, de remetre les actes a Roma per a demanar la confirmació, o bé que els que són obligats a sotmetre's no se'ls ocorre ni menys de fer una apellació a Roma per a alliberar-se, baldament no ho fessin sinó per a guanyar temps, l'esperit quedaria confús i necessitaria molta reflexió per a no perdre's en aquesta incògnita. Però res no hi ha més oposat a la veritat que totes aquelles suposicions. Dues eren, sobretot, les tasques fonamentals del Concili i de valor universal: una, dogmàtica: "la divinitat de N. S. Jesucrist"; altra, disciplinar: "la fixació, per tot el món, del dia de Pasqua". Doncs en totes dues triomfaren grandiosament, plenissimament, les idees romanes i fins el llenguatge romà. A Roma, i a l'Occident en general, eren d'ús corrent fórmules la traducció fidelíssima de les quals podia ésser el *ἁμοούσιος*, com per exemple que el Pare i el Fill eren "unius substantiae" (9); que hi havia de l'un a l'altre "communio substantiae" (10). Es això tan exacte, que Sant Dionís Alexandri s'ha de defensar davant el Papa de no haver usat precisament la paraula *ἁμοούσιος* (11).

Doncs, aquesta paraula, que no plavia molt a l'Orient i en particular als de l'escola d'Orígenes (12), llavors a l'Orient i fins a l'Occident respectadíssim, i

(9) Aquesta frase es troba ja en Tertulià, molt llegit a Roma, v. gr. *Adversus Praxeam*, c. II, PL, 2, 180; ed. Kroymann, p. 230. Cfr. Bethune-Baker, *The meaning of homoousios in the "constantinopolitan" creed*, en *Texts and Studies* edit. by J. Armitage Robinson, vol. VII, n. 1 (Cambridge, 1901), p. 15-26.—Batiffol, *La paix constantinienne et le catholicisme*, c. VI, n. II, ed. 2 (París, 1914), p. 328 i la nota 4, on cita alguns autors.

(10) Novacià, *Liber de Trinitate*, c. XXXI, PL, 3, 981.

(11) Vegeu St. Atanasi, *De sententia Dionysii*, n. 18, PG, 25, 505; *De decretis Nicaen. Syn.*, n. 25, l. c., 461. Cfr. *Epistola ad Afros Episcopos*, n. 6, PL, 26, 1040.

(12) Sobre un cas *probable*, solament probable, en què Orígenes usà el nom *ἁμοούσιος* referint-lo, almenys indirectament, al Fill cfr. Bethune-Baker, l. c., p. 27.

que traduïa admirablement la forta tendència romana a salvaguardar la *monarquia* en la Trinitat, fou proclamada de la manera més brillant i més decisiva en el Concili de Nicea, i arribà a ésser com la *téssera* d'ortodòxia. Això quant a la divinitat de Jesucrist. I quant a l'altra qüestió, la de la Pasqua, triomfà també la idea i costum de Roma contra els *quartodecimans*, i s'imposà solemniament a tot el món el celebrar la Pasqua el diumenge després del 14 de Nisan (13).

Roma, doncs, estigué degudament representada a Nicea, i va portar-hi un concurs i un vot real, que ningú no pot seriosament negar.

Tot el que hem dit es confirma lluminosament, si reflexionem en el que s'esdevingué immediatament després del Concili. No hi ha absolutament cap indici que Roma es sorprengués, ni poc ni molt, de les decisions de Nicea; al contrari, si així es pot dir, Roma es considerà com a triomfadora; i ja del primer moment s'associà d'una manera decidida a tot el que s'era determinat a Nicea; ho defensà amb noble energia i encoratjà els defensors de la fe de Nicea. Que ningú no vingui ara a retreure l'actitud de Sant Liberí, la qual, en tot cas, seria un defalliment transitori d'aquest Papa en la lluita; i, sigui com sigui, de Nicea fins a això que en diríem (si és veritat que així fos, car no ho concedim, però tampoc no ho neguem) personal defalliment de Sant Liberí, van passar molts d'anys en què el Papat va ésser la columna de Nicea; recordem per exemple l'actitud enèrgica i digníssima del Papa Sant Juli.

Així, doncs, un tal fet ens serveix per a donar encara més relleu i significació a la realitat del vot, i a l'aprovació que Roma féu de Nicea.

El que acabem de dir és rigorosament cert. No obstant, podria un hom pensar: "Per real que sigui aquest concurs del Papa a Nicea, és també innegable que no tingué cap ressonància; fou molt modest, massa modest. Com s'explica això, tractant-se d'un Concili, i del primer Concili?" Certament l'actitud del Papa Sant Silvestre és molt distinta, per exemple, de l'actitud majestuosa i sobirana del gran Papa Sant Lleó I. Confessem que si amb ulls purament profans ens deturem a guaitar ambdues actituds, l'esperit es pertorba. Però, si, com cal almenys en les coses religioses, alcem amb humilitat els ulls al cel i amb l'esguard en la divina providència volem considerar el curs dels esdeveniments, tan lluny serem de pertobar-nos, que més aviat a més d'un semblarà que l'actitud de Sant Silvestre fou admirablement guiada per aquell Esperit diví que amb infinita saviesa governa l'Església.

Tres segles havien passat de sangonents persecucions. A la fi d'ells apareix Constantí, el primer Emperador cristià. L'Emperador de Roma, aquella mena de semi-déu, que fins ara s'alçava altiu contra l'Església i volia ferir-la amb els

(13) Això és el que és substancial, i per tant en la lletra de l'emperador es diu que tots s'acomodin al que es fa en la ciutat de Roma, a Itàlia i Africa tota, etc. (Eusebi, l. c. c. XIX, PG, 20, 1077; ed. Heikel, p. 86). Referent al càlcul per a determinar el dia de la Pasqua, sembla que es va donar l'encàrrec a la seu alexandrina, on hi havia matemàtics competents.

seus llamps, fins a extingir-la, es posava ja resoltament, quasi oficialment, de la seva part; això era un esdeveniment d'una importància tan gran que és difícil de ponderar. Doncs, notem-ho bé; s'imposava a tot preu conservar la seva protecció. Déu no vol fer miracles sense més ni més; i per tant, els homes han de fer el que puguin pel seu cantó. Ara tenim que Constantí, sia de si mateix, sia per suggestió, s'havia entusiasmat amb la idea d'un Concili ecumènic; els historiadors ens diuen amb quin zel la portà endavant sense estalviar despeses. Ell escriví cartes de convocatòria; ell posà a disposició dels bisbes i acompanyants els mitjans de comunicació de l'Estat, etc., etc. Si no era eixida d'ell la idea, obrava com si n'hagués sortit; i en realitat era gairebé impossible a cap altre que a l'Emperador reunir en aquells temps un Concili universal. Tenint en compte aquesta actitud tan providencial de l'Emperador, una intervenció del Papa resolta, ressonant, hauria pogut, qui sap, desllustar davant molts la glòria de Constantí, i potser també fins ferir la seva sensibilitat. Doncs la divina providència posà en el suprem jerarca de l'Església l'actitud prudentíssima de "*deixar fer a l'Emperador*" i estar tan sols a l'aguait perquè es guardessin els drets intangibles del Papat. I realment, si aquests es guardaven, per què insistir en accidents de forma amb perill de desvetllar algun recel o conflicte innecessari?

Mirada amb aquesta llum la modesta i pacient conducta del Papa, semblarà a molts quasi necessària i fins l'única encertada que, llavors, es podia seguir; i a tothom ha de semblar, si més no, una conducta digna i prudent: si no la millor, almenys prou raonable i bona. Els homes tenim molta pressa; però la divina providència tot ho fa venir a son temps. L'hora de Sant Silvestre no era la de Sant Celestí o de Sant Lleó, quan ja havien regnat alguns Emperadors cristians. Dignes varen ésser les actituds d'aquests Papes; però en son temps també ho fou la de Sant Silvestre.

Mirem ara el mateix fet per un altre cantó, encara que a alguns no els faci, sota aquest punt d'obir, una força semblant: La divinitat de N. S. Jesucrist és cosa tan fonamental a l'Església catòlica que, tot just posada en dubte, tot el cristianisme pot dir-se que trontolla i s'esvaeix. En cosa tan fonamental la direcció que pendria l'Església era *evident*. Aplegats, doncs, els bisbes a Nicea, succeí allò que era, en la substància, *evidentment* necessari: una majoria imponent, vigorosa, entrà en la veritable i única direcció amb una espontaneïtat i força immensa. Commou encara la narració breu però enèrgica amb què Sant Eustaci, bisbe d'Antioquia, ens fa saber com, després de la lectura d'una peça de l'arrià Eusebi de Nicomèdia, un immens dolor s'emparà dels Pares, i fins l'autor mateix restà tot confús i ple de vergonya (14). El Concili, en la seva part més sana i nombrosa, afirmà resoltament la divinitat de Jesucrist cercant les fórmules més tallants i decisòries. Doncs en aquest acte espontani de vida catòlica del cos docent, en

(14) Teodoret, *Hist. Eccles.*, I, c. 7, PG, 82, 921; ed. Parmentier, c. VIII, p. 34.

aquest crit sortit del mig del cor, la direcció de l'Església en el Concili es palesava per si mateixa; i així la veritat avançà amb irresistible força, emportant-s'ho tot. Les esgarriances dels vells confessors i la general commoció de l'assemblea, en sentir les blasfèmies dels arrians, eren una indicació potent i clamorosa del camí de la veritat. I, podia succeir d'altra manera? No parlem de fórmules, sinó de la substància de la cosa, és a dir, d'afirmar resoltament la divinitat de Jesucrist. No; en aquelles circumstàncies, suposat que no hi havia cap pressió de part de l'Emperador, no podia passar d'altra manera. Qui tenia fe, no podia pensar una direcció substancialment distinta dels esdeveniments; o, si més no, tenia plenísim dret a pensar d'aquesta manera. Doncs essent així, no era una conducta digna del Papa estar a la mira de tots els esdeveniments i, no essent necessària una major intervenció, guardar la seva força unificadora per al sosteniment de la causa, quan calgués? El Papa és suprem Jerarca de l'Església per a mantenir en ella la unitat; si aquesta ja es guarda i l'"*Ecclesia docens*" està d'acord amb el Papa, per què s'ha d'exigir del Papa un gest resplendent i sobirà de Primat? Podia haver-ho fet; però no té res d'estrany que no ho hagi fet. Per això nosaltres no comprenem sinó per la psicologia pròpia de qui impugna per sistema una doctrina, que els anglicans s'admirin tant de la conducta de Sant Silvestre, fins a dir que no la comprenen en el cas que fóra ell el Primat; ells, que per temperament de raça són més amics de fets que de paraules, exigeixen ara i de vegades —qui ho creuria?— amb entusiasme meridional, allò que ells probablement no s'haurien exigut, en la pràctica, d'ells mateixos.

I quant a l'afer de la Pasqua, menys important sense comparació i purament disciplinar, una cosa almenys era certa *a priori*: que el costum *protopasquita* no prevaldria contra el costum de Roma, gairebé universal, i que, a tot estirar, seria permès. Així doncs, en aquestes circumstàncies tampoc no té res d'estrany l'actitud de Sant Silvestre.

Ni el Concili havia de fer altra cosa de la que féu per a honorar la dignitat de Sant Silvestre. Era la primera vegada que els bisbes es reunien en Concili universal; en aquelles circumstàncies, primer que la reglamentació era la vida; i realment una vida intensa, occidental i romana fou la que es féu sentir, com hem dit abans, en aquella assemblea. Demés, tota la força d'esperit d'aquells Pares es concentrava, com a punt culminant i d'un interès universal, a desfer l'arrianisme i solucionar la qüestió de la Pasqua. No es tractava de res del Primat. A què, doncs, exigir que fessin els Pares del Concili allò que ni es tractava de fer, ni per altre cantó demanava ni insinuava el Papa? Si s'hagués tractat v. gr. si era necessària la comunió o intel·ligència amb Roma, o bé alguna qüestió semblant, no causarien tanta estranyesa les admiracions dels heterodoxos. Ara no es comprenen. Vénen els bisbes a Nicea; es fa constar expressament que dos preveres representen el Papa; aquests representants posen, baldament siguin senzills preveres, la seva signatura entre les dels bisbes, i probablement davant tots, excep-

tuat Osius, i per tant, davant les principals Seus fins de l'Orient; una forta atmosfera, occidental i romana d'essència i de llenguatge, ho empara tot (15)... Doncs, què es vol més per a la realitat i substància de la cosa? Podria, sens dubte, haver-hi hagut alguna cosa més; però, si no hi és, tampoc no hi falta. La forma més reflexiva, la reglamentació, vindran després. Certament, no va veure res ni d'estrany, ni d'impropi d'un Papa en la conducta de Sant Silvestre, fins el mateix Orient. Cap record històric no impedí que l'aclamessin amb lloances extraordinàries. Avui encara la litúrgia dels greco-eslaus, amb cracions on ressona la fe antiga, canta així el Primat i la direcció infalible que Sant Silvestre donà al Concili de Nicea (16): Πάτερ Σίλβεστρε... στόλος ὠράθης πυρός, ἱερῶς προηγούμενος ἱεροῦ συστήματος, καὶ νεφέλη σκιάζουσα, Αἰγύπτου πλάνης πιστοῦς ἐξαιρούσα καὶ πρὸς θεῖαν αὐγὴν μεταφέρουσα ταῖς ἀπλανέσι διδασχαῖς ἐκάστοτε.

II

Fins aquí hem parlat del que era *essencial*, i no podia deixar d'ésser-hi, en el Concili de Nicea: *la real aprovació del Papa*. Diguem dues paraules d'allò que era *accessori*: *la convocatció* i *la presidència*.

Quant a la convocatció, cal dir ben poca cosa. Constantí va convocar els bisbes; però el Papa va consentir aquest acte, enviant els seus legats. Amb aquesta sola aquiescència i voluntat del Papa n'hi ha prou perquè allò que sense la participació del Papa hauria estat només una assemblea més o menys nombrosa de bisbes, fos un vertader Concili; i, per tant, no és desencertat dir que la convocatció del Concili vingué *materialment* de Constantí, però que *formalment* vingué del Papa.

Més important que aquesta és la qüestió de la presidència. Sobre ella s'ha escrit extensament. Nosaltres, però, no hi insistirem, puix no creiem que sigui aquesta una qüestió tan important (17).

No consta pas ben certament qui és el qui va presidir el Concili de Nicea. La cosa més versemblant, i també la més generalment admesa, és que va ésser el gran bisbe de Còrdova Osius. Molts acatòlics no tenen cap dificultat a concedir-ho i àdhuc a defensar-ho (18). I realment la cèlebre frase de Sant Atanasi

(15) El mateix Harnack no ho dissimula; vegeu *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, t. II, 4.ª ed. (Tübingen, 1909), en diversos indrets, p. ex. en parlar d'Osius en *B Siebentes Capitel*, en particular la nota 4 de la p. 232.

(16) N. Nilles, *Kalendarium manuale*, etc., t. I (Innsbruck, 1896), dia 2 de gener, p. 51.

(17) Ottiger ho tracta bé, com acostuma, i amplemment en la seva *Theologia fundamentalis* (Friburg de B., 1911), t. II, part II, sect. I, c. III, § 22, p. 726-732. En sentit contrari cfr. Puller, l. c., p. 169-172.

(18) Denny diu que no hi ha cap raó per dubtar, l. c., n. 298, p. 137; cf. Puller, l. c., p. 137-138. Categòricament ho afirma també A. Jülicher, *Nicea, Die erste ökumenische Synode vor 1600 Jah.*, en *Die Christliche Welt* (juliol, 1925), etc.

ποιας γὰρ οὐ καθηγῆσατο συνόδου; (19), que seria inintelligible si no es referís també a Nicea, dóna a Osius la mateixa presidència titular o, almenys, una actuació *directiva* en els afers del Concili, és a dir, una mena de presidència real i efectiva. Per altra banda les llistes dels qui varen subscriure a Nicea porten sempre en primer lloc Osius i els dos preveres romans, sigui el que sigui l'ordre que donin als altres. Solament algunes poques llistes de ben poca autoritat allunyen Osius i els preveres romans; però, en canvi, fan signar en primer lloc el mateix Sant Silvestre (20). Tenim, doncs, Osius com a president. No obstant, amb això no està resolta la qüestió, sinó que més aviat ara comença. En nom de qui, o amb quina autoritat va presidir Osius? Els no catòlics, tots unànimement, neguen que ho fes com a legat de Sant Silvestre. La raó que solen donar és que hi ha altres explicacions de la seva presidència, i per altre cantó, Osius, quan subscriu, no indica que ho faci a nom de Sant Silvestre, així com expressament ho fan notar les signatures dels preveres romans.

Aquesta raó última és de molt poc valor, puix que els preveres, com que no tenien d'ells mateixos el dret de signar, es comprèn molt bé que facin notar expressament que ho fan a nom de Sant Silvestre; d'això no tenia cap necessitat Osius, així com tampoc ho va fer, a Efès, Sant Ciril Alexandrí, encara que fos president com a vicari i representant de Sant Celestí Papa. Queda doncs, com a raó, que hi ha altres explicacions de la presidència d'Osius. Quines són? La més versemblant és que Constantí mateix li va donar la presidència; això és el que resulta, diuen ells, d'aquesta munió d'indicis, ço és: que Osius era l'home de confiança de Constantí i havia ja en altres ocasions actuat en nom de l'Emperador; que era home de caràcter i de molt seny; era també home d'edat i el més vell dels bisbes aplegats a Nicea; i per fi, havia estat fins i tot confessor de la fe. Tot això li donava una posició excepcional, i feia que, als ulls de Constantí, devingués el personatge més indicat per a la presidència. Com es veu, cap indicatiu per ell tot sol fa força. No obstant, el conjunt s'imposa a la consideració; i si bé és cert que allò d'ésser el bisbe més vell no és cosa provada, no obstant, sempre resulta cert que, fins per raó de la mateixa edat, era un dels bisbes més venerables del Concili.

Però ara vegeu un altre caire de la qüestió. A desgrat del riu de lloances a Constantí que en la vida feta per Eusebi sembla abassegar-ho gairebé tot, sobresurt encara, i esplendorosa, la idea que Constantí no volgué pendre el lloc dels bisbes; ell era i es proclama "bisbe solament de les qüestions de fora" de l'Església (21). Doncs, per damunt de tots els altres bisbes d'Occident, per damunt de les gloriosíssimes seus apostòliques de l'Orient, Alexandrina, Antioquena,

(19) *Apol. de fuga sua*, c. V, *PG*, 25, 649.

(20) Ottiger, I. c.

(21) Eusebi, I. c., IV, 24, *PG*, 20, 1172; ed. Heikel, p. 126. També en Eusebi i altres historiadors es pot veure la veneració de Constantí envers els bisbes i decrets de Nicea. Cf. Philostorg. *Kirchengeschichte*, I, 9.ª; ed. Bidez, p. 9.

Jerosolimitana, etc., que en realitat ja fruïen de drets com a primacials i patriarcalcs, el donar la direcció *honorària* i *titular* d'un Concili universal celebrat a Orient a un bisbe d'una seu relativament modesta d'Occident, és un cop *autoritatiu* que ni es pot ni s'ha d'admetre sense proves ben manifestes. La cosa en si mateixa no podia plaure, ans al contrari, havia d'excitar les fàcils gelosies i la susceptibilitat dels orientals. Per consegüent, Constantí, que precisament per mitjà dels bisbes (22) volia donar pau a tots els prelatcs i Esglésies d'Orient, hauria donat mostra d'un migrat tacte i prudència donant als mateixos bisbes, i precisament als més il·lustres de l'Orient, un just motiu de queixa.

La cosa més encertada, doncs, i la més lògica, és la de buscar una explicació que tingui en compte aquests dos punts de vista de la qüestió i els harmonitzi. A nosaltres ens sembla que la conclusió més òbvia és la següent:

Osius era, com hem dit, un bisbe de grans qualitats i molt anomenat; potser el bisbe occidental més anomenat a l'Orient; ὁ πᾶντο βρώμενος diu d'ell el mateix Eusebi (23), (i no adduïm aquí les lloances verament estupendes que en diversos indrets fa d'ell Sant Atanasi). És evident que Sant Silvestre n'era ja assabentat, com també que Osius era molt ben vist de l'Emperador, i que, a nom de l'Emperador, havia ja actuat en altres ocasions, com també que Osius era ja prou coneixedor de les persones i fets de l'Orient. Doncs, quan envià dos senzills preveres perquè el representessin a Nicea, és molt natural que (talment com anys després va fer Sant Celestí amb els seus legats encarregant-los que s'entenguessin amb Sant Ciril, com al seu principal representant), Sant Silvestre encarregués ara als dos legats seus, senzills preveres i homes nous a l'Orient, indicant-los que s'entenguessin i anessin d'acord amb un bisbe capacitat el qual fóra el seu representant principal. Ben entès això, el nom d'Osius no s'imposa certament, però s'ofereix sense dificultat.

Això és més cert en quant, llavors, no es podia pensar en Cecilià, baldament entre els presents a Nicea fos el bisbe d'Occident de més categoria, puix que, essent tan discutida la seva persona, hauria estat imprudent donar-li la presidència del gran Concili pacificador. Doncs, sigui que, sense consultar ni proposar res a l'Emperador, es verificués l'afer de la presidència, donant per segura la seva aprovació, sigui, com és molt més natural i raonable, que primer, i probablement segons instruccions del Papa, es fes alguna proposta a l'Emperador, ja en favor d'Osius determinadament, ja d'Osius i altres perquè ell escollís, el cert és que l'elecció d'Osius es fa així molt probable; i així, amb aquesta explicació, es tenen en compte i es salven sense exclusivisme totes les raons que es donen o existeixen per una i altra banda. Això mateix explica també perfectament la frase d'Eusebi, quan diu que l'Emperador, després d'haver parlat per primera vegada al Concili,

(22) Eusebi, l. c. III, 17, *PG*, 20, 1073; ed. Heikel, p. 84.

(23) L. c., III, 7, *PG*, 20, 1061; ed. Heikel, p. 80.

donà la paraula als *presidents* del Concili, τοῖς τῆς συνόδου προέδροις (24). Aquests presidents devien ésser Osius i els dos preveres romans. Tots tres no feien sinó una persona moral que representava a Sant Silvestre (25). I, dient això, no volem negar que no es pogués afegir alguna altra persona a la presidència; mes, que hi fos realment, hauria de provar-se. Nosaltres en dubtem, fins i tot després d'haver llegit Eusebi i altres historiadors competents.

* * *

Sortim ja d'aquestes menudències, i tornem al més principal. Creiem haver demostrat que almenys no hi ha cap dificultat seriosa per admetre que el Papa Sant Silvestre aprovà *el que s'era fet i determinat* a Nicea, refermant així, amb la seva autoritat primacial, allò que sense ella no hauria tingut cap força per a obligar a tot el món. El sol de Roma il·luminà també i escalfà a Nicea.

Doncs, en esperit i veritat podem ben bé ajuntar les nostres veus, totalment, resoltament romanes, a les veus dels greco-eslaus, i amb ells repetir, fent-lo nostre, aquest seu cant litúrgic tan magnífic, que així glorifica Sant Silvestre (26):

— Ὡς θεῖος κορυφαῖος ἱερῶν πατέρων τὸ ἱερώτατον δόγμα ἰκράτυνας, αἰρετικῶν ἀποφράζας ἄθεα στόματα.

— Ἐτρεψας, Σίλβεστρε, ἐναντίων σύστημα τὸ τῶν Ἀποστόλων μαχόμενον τῷ κηρύγματι.

— Συνεχύθησαν γλώσσαι συμφωνοῦσαι τῇ κλήνῃ ἐν τῇ δυνάμει σοφῆ Πνεύματος τοῦ θεοῦ τοῦ ἐν σοὶ ἐνεργοῦντος· καὶ εἰς μίαν συνήφθησαν δοξολογίαν θεοῦ πιστῶν χοροστασίαι.

Sarrià, festa de Sant Silvestre, 1925.

(24) L. c., III, 13, *PG*, 20, 1069; ed. Heikel, p. 83.

(25) En arribar a aquest punt tenim per just i convenient de protestar, amb el degut respecte, però enèrgicament, del gest irat, per no dir quelcom més, que el líder actual de l'anglicanisme, Bishop Charles Gore, deixa escapar de la seva reconcentrada aversió al Papat, la qual s'esforça lloablement (no pas sempre, però, ho aconsegueix) a tenir enfrenada amb certa serenitat i mesura, que sovint deixa la impressió del fred. Refutant, doncs, en una nota la presidència d'Osius com a legat de Sant Silvestre, diu que tot el fonament d'aquesta afirmació és l'autoritat de Gelasi de Cyzic, "a confessedly romancing historian of no weight and of the later fifth century" (*Roman Catholic Claims*, c. VI, ed. 11 (London, etc., 1920), p. 101, nota). No cita per a refutar sinó un o dos autors (Allies i Rivington), i, no obstant, fulmina contra els catòlics aquesta acusació terrible, però que ella mateixa es qualifica: "Thus to ignore all contemporary sources of information and to compile narratives from the fictions of late or romancing authors is the Ultramontane way of writing history" (l. c.). El lector haurà notat quantes de vegades nosaltres hem citat Gelasi (ni una tan sols), i altres fan semblantment; per més que aquells autors qui el citen saben també sovint defensar el seu valor probable (v. gr. Ottiger, l. c.). Així i tot, un home que busqui només la glòria de Déu i la salvació de les ànimes, si escriu, com Bishop Gore, un manual que ha d'ésser molt llegit per gent que se'n fiarà (ens referim als anglicans), té la gravíssima obligació de no estampar semblants afirmacions sobre un punt cabdal sense proves solidíssimes; i ell no ho ha fet pas.

(26) N. Nilles, l. c.